

Jaargang 10 - nummer 2 - april 2022

Gezamenlijke
uitgave KNNV

en IVN in Noord
West Overijssel

ivn natuur
educatie

AGENDA KNNV en IVN

De vogelgroep IVN houdt in de maanden september t/m april haar avonden op elke tweede dinsdag van de maand in 't Hoogthij, Oldemarktseweg 117, Steenwijkerwold. In mei en juni wordt er een excursie voor de groep georganiseerd.

De vlinder- en libellenwerkgroep houdt in de maanden oktober tot en met april (m.u.v. december en januari) haar avonden op elke eerste maandag van de maand in De Klincke, Kerkstraat 16 te Steenwijk.

De plantenwerkgroep houdt in de maanden oktober tot en met april (m.u.v. december en januari) haar avonden op elke eerste woensdag van de maand in De Klincke, Kerkstraat 16 te Steenwijk. In de maanden mei en juni worden inventarisaties uitgevoerd.

De geologiewerkgroep houdt in de maanden oktober tot en met april haar avonden op elke tweede dinsdag van de maand (tenzij anders vermeld) in De Meenthe, Stationsplein 1 te Steenwijk. Jaarlijks wordt een (meerdaagse) werkgroepexcursie gehouden. Op de webpagina van de KNNV afdeling is het actuele programma vermeld.

De gezamenlijke lezingen van KNNV en IVN worden in de maanden oktober tot en met maart (februari in combinatie met de KNNV ledenvergadering) gehouden.

Agenda 2e kwartaal 2022

april

- 9 Stinzenplantenexcursie Koekangerveld
- 23 Vogelexcursie op zoek naar de zeearend in Noordwest-Overijssel
- 27 Voegvogelzangexcursie in De Eese, ingang Woldweg

juni

- 11 Vogelexcursie naar de Beulakerpolder
- 12 Slootjesdag bij Buitencentrum SBB, Ossenzijl
- 25 Vlinder- en libellenexcursie naar de Kiersche Wiede

mei

- 6 Nachtegalen luisteren bij Nederland
- 14 Vogelzangexcursie Park Rams Woerthe Steenwijk
- 14 Insectenexcursie naar de Lendepolder

Bij de voorplaat - De Prinses

Midden in de Weerribben staat een bankje. Een bankje in alle stilte. Een bankje waar ik graag even pauze houd om te genieten van dit prachtig mooie natuurgebied. De otter staat symbool voor Nationaal Park Weerribben-Wieden. Er leeft een redelijke populatie in dit gebied. Dit wil niet zeggen dat ze makkelijk te vinden zijn. Deze periode is perfect om naar ze op zoek te gaan. De jongen staan zo goed als op eigen benen. Met regelmaat word ik door toeristen of andere fotografen gevraagd, is de otter al geweest. Is de ijsvogel of roerdomp al gezien. Ik moet dan altijd stilletjes een beetje lachen. Gelukkig laat de natuur zich niet registreren. Als je je wat meer verdiept in het gedrag van deze prachtige beesten, verhoogt dat de kans om prachtige foto's te kunnen maken. De otter op deze foto, ik noem haar de prinses, is voor mij goed herkenbaar door een bepaalde beschadiging aan een van haar oren. Ik kom haar dan ook met enige regelmaat tegen. - Chris Keizer

Voorpagina en deze foto: Otter - Chris Keizer

COLOFON

“Koppel”, jaargang 10, nummer 2, tweede kwartaal 2022.

Natuurtijdschrift “Koppel” is een gezamenlijke uitgave van de KNNV en het IVN.

Redactie: Robert Rubertus, Rolf Kranenburg, Emile de Leeuw

Vormgever: Dirk Koopmans

Drukwerk: **drukkerij Bijzonderdruk te Steenwijk**

Belangrijke informatie voor het aanleveren van kopij:

- graag op A4 formaat, via de mail en als platte tekst (zonder opmaak).

- geen pdf bestand, foto's in een apart bestand en met een formaat van minimaal 1.5 MB

Het volgende nummer verschijnt per 1 juli 2022

Kopij hiervoor graag vóór 1 juni 2022.

Redactieadres: **E-mail redactiekoppel@gmail.com**

INHOUD

Agenda.....	2	De oeverzaluwen in Wetering-Oost.....	16
Bij de voorplaat.....	2	Wolven in de tuin.....	17
Inhoud	3	De wolfspinnen bejaagd	20
Van de redactie	4	Slåttadalsskrevan in Skuleskogen.....	23
Van de voorzitters	4	Wandeltip Rottige Meente zuidwest.....	25
Reune is dood en komt soms tot leven	5	Excursies en lezingen	26
Vreemde snuiters – 2. Gatenkaas	8	Uit het IVN bestuur	29
Resultaten weidevogelbescherming 2021....	11	Besturen KNNV en IVN	30
Gestippelde duikerwants.....	14	Werkgroepen KNNV en IVN	31

V.l.n.r. Emile de Leeuw,
Robert Rubertus
en Rolf Kranenburg

Van de redactie

Het voorjaar is begonnen: planten beginnen te groeien en koudbloedige dieren worden weer actief. Kortom: tijd voor wandelingen, excursies, bijeenkomsten, inventarisaties, monitoring en natuurgidsen. Natuurlijk gaan we ook gewoon genieten van onze uitbundige natuur. Deze Koppel helpt daarbij. U kunt lezen over landschap, geleedpotigen en vogels. Beschrijvingen van de vele excursies in onze omgeving roepen op mee te gaan en gezamenlijk de natuur in te trekken.

De aandacht voor landschap in het vorige nummer krijgt een vervolg in het artikel over de Reune, die bij stortregens plots tot leven kan komen. Ook aan het Scandinavische landschap

en zijn geologie is een artikel gewijd, als eerbetoon aan Ernst Kleis. Het seizoen van de geleedpotigen begint weer en vandaar artikelen over wolfspinnen, snuitkevers en duikerwanten, allen voorzien van prachtige foto's. Met de weidevogels gaat het zoals bekend helaas al jaren bergafwaarts en dat blijkt ook uit het verslag van de commissie weidevogelbescherming Noordwesthoek. In het huidige voorjaar worden de weidevogels weer gemonitord en beschermd. De oeverwaluwand in Wetering-Oost is gereed gemaakt om de kolonie nestgelegenheid te bieden. Veel leesplezier!

Van de voorzitters

De natuur komt los

De natuur komt los en dat niet alleen, februari kenmerkte zich door hoge temperaturen voor de tijd van het jaar en in de derde decade van die maand raasden er enkele stormen over ons land, die gepaard gingen met hevige regenval. Als je de krantenberichten mag geloven dan raakten zelfs de bekkens voor calamiteitenopvang overvol. De bodem raakte verzadigd en het water bleef in grote plassen op het land staan. Voor onze natte natuurgebieden is dat natuurlijk geen probleem, maar voor de boeren treedt er extra vertraging op in het bewerken en gebruik van de landbouwgronden. Niet uit te sluiten is dat veel weidevogels de door regen ontstane plas-drassituaties zeer waarderen.

Een keerzijde van de stormen was dat veel nesten van roeken uit de bomen zijn gewaaid. Meerdere paren hadden hun broedterritorium al bezet en moesten noodgedwongen nieuwe

nesten gaan bouwen. Nu kunnen ze dat in enkele dagen, dus de verwachting is dat het wel goed komt. Ander vogelnieuws is, u kon het in de lokale pers lezen, dat er op de toren van de Grote kerk een broedkast voor slechtvalken is geplaatst. In 2011 is er voor het eerst met de gemeente gesproken over zo'n voorziening. In die tijd was er nog geen sprake van slechtvalken in de stad, maar werden er wel enkele winterwaarnemingen van jagende slechtvalken in onze omgeving gedaan. Het kwam er toen niet van om een kast te plaat-

sen. Vanaf 2018 vestigden zich enkele jaren achtereenvolgende een paartje slechtvalk op de toren. Door het ontbreken van een geschikte broedgelegenheid mislukten de broedsels, maar de toren werd kennelijk wel door het paartje in de vleugels gesloten. Dat was voldoende reden om tot plaatsing van een kast te komen. Met de komst van de slechtvalk als broedvogel is Steenwijkerland weer een soort rijker. En dan wat anders. De coronamaatregelen behoren voornamelijk grotendeels tot het verleden.

Dat betekent dat we weer zowel binnenactiviteiten (werkgroepavonden) als buitenactiviteiten (excursies en inventarisaties) kunnen organiseren. En dat doen we dan ook. Er staat een aantal aantrekkelijke excursies op het programma. Het lijkt ons een fijne gedachte om elkaar bij een van die gelegenheden weer te ontmoeten. En mocht u een idee voor een excursie hebben en die zelf willen leiden, dan staan we daar altijd open voor. Doe mee met IVN en KNNV!
Rian Hoogma en Ton Bode

Tekst en fotografie: Philip Friskorn

De Reune is dood en komt soms tot leven

Huidige oorsprong van de Reune (2018)

In de laatste Koppel nummer 1 van jaargang 10 is een interessante bijdrage te lezen over drie lokale beken in de Kop van Overijssel: de Wheer, de Beek en de Reune. Deze bijdrage was van Aaldert Muis, hij publiceerde diepgaander zeer boeiend in de Silehammer, het officiële orgaan van de Historische Vereniging IJsselham. Toen ik 26 jaar geleden in Oldemarkt kwam te wonen boeide mij vooral de Reune. Het is bijna niet voor te stellen dat we

in de Kop van Overijssel ooit een woeste beek hadden met een lengte van 10 km en een verval van 26 meter! De sterk slingerende Reune liep vanaf de Woldberg via Kwikkels en Thij richting de Haarsloot. Door de aanleg van de spoorlijn Zwolle-Leeuwarden in 1868 werd de Woldberg doorgraven en werd de bovenloop van de Reune heel veel korter en het verval 10 meter minder. In die tijd realiseerde men zich mogelijk niet dat een sifon het probleem zou

14 maart 2021 na
heftige regen

Kaarsrecht
richting Thij
met stenen
talud

Ruxveenseweg-N 761 en stroomt onder de weg door richting de Botanische tuin “De Groene Prins” en verder in Thij langs Slagerij Bouma onder de Oldemarktseweg. Het dal van de Reune is nergens zo mooi zichtbaar dan vanaf de Thijlingerhof. Het voor Nederlandse begrippen zeer diep uitgeslepen dal bewijst dat hier een snelstromende beek in eeuwen haar werk heeft gedaan. Na een scherpe bocht naar rechts bereik je

hebben opgelost om zo de beek haar karakter te laten behouden. Bekend is dat in winters de beek een breedte bereikte van 8 meter waarop zelfs geschaatst werd. Het is inmiddels meer dan 150 jaar geleden dat de bovenloop van de Reune is afgesneden. Hoe en waar die bovenloop zich bevond heb ik in het landschap tot op heden niet terug kunnen vinden. Mogelijk is nader onderzoek via het Waterschap of andere instellingen zinvol. Het blijft mij boeien. De vraag is ook waar dat water blijft uit de vroegere bovenloop. Anno Nu “ontspringt” de Reune nabij de rotonde Steenwijkerweg-

de Gelderingensteeg waar de Reune haaks onder de Thijlingerhof doorgaat en eindigt in het Steenwijkerdiep. Hoe triest is het dat een van de snelst stromende beken van Nederland is doodgemaakt. De genadeslag kwam tijdens de ruilverkaveling eind jaren zestig/begin jaren zeventig van de vorige eeuw toen de Reune werd voorzien van een stenen talud en daardoor nog korter werd en het karakter van een meanderende beek totaal verdween door wat men kanalisatie noemt. De benaming “geregulariseerde beek” of “ruilverkavelingssloot” zou beter vervangen kunnen worden door “dode

*Vanaf Thijlingerhof blik op dal
van de Reune (2008)*

sloot". De Reune is dood, maar leeft soms op bij zeer heftige regenval. Zo was het weer eens in maart 2021, heftige buien deden weer een heel klein beetje herinneren aan die wild stromende beek en dat begon al bij de oorsprong vlak bij de rotonde. Nabij de Gelderingensteeg was het op 14 maart 2021 een woeste beek die zich door de betonnen buis onder de Thijlengerhof wrong om met een lichte meander richting het Steenwijkerdiep te verdwijnen. Het leek een beetje op vroeger tijden.

Als we nu eens zouden beginnen die walge-lijke stenen uit de oevers weg te halen en de beek meer ruimte te geven met oude mean-ders die ongetwijfeld terug te vinden zijn, hoe mooi zou dat zijn? Nog mooier zou het zijn als we de oude bovenloop terugvinden en die met een sifon onder de A32 en de spoorlijn terug brengen naar Witte Paarden. Op veel plaatsen in Nederland worden rivieren en beken her-esteld, dus waarom niet de Reune? Wat zouden er veel natuurwaarden terugkomen en ruimte bieden aan bijvoorbeeld ijsvogel en beekprik. Wie meer weet over o.a. de voormalige boven-loop of andere weetjes over de Reune, laat het mij of de redactie weten. Mogelijk kunnen we in actie komen om de eens snelst stromende

Vanaf Thijlengerhof, Reunedal in 2021

Nabij de Gelderingensteeg

beek in onze omgeving met destijds 26 meter verval enigszins haar natuurlijke waarden te- rug te geven.

14 maart 2021, de Reune woest als vanouds

14 maart 2021, richting Steenwijkerdiep, het lijkt op vroeger tijden

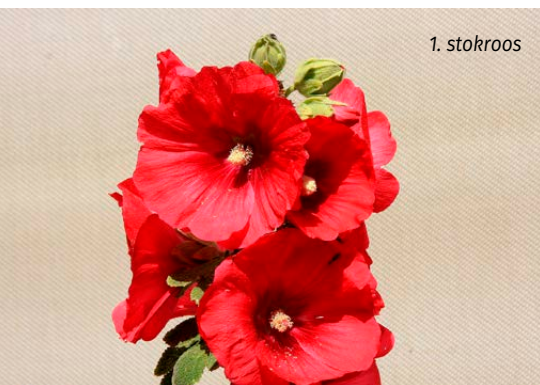

Voorjaar 2020, de Reune is niet meer dan een droge greppel

Vreemde snuiters

2. Gatenkaas

Een stokroos is een ouderwetse plant. In veel tuinen zal je de hoge stengels, versierd met de vele grote, brede bladeren met aan de top een aar van grote, opvallende bloemen tevergeefs zoeken (foto. 1). Toch vormen deze kaasjeskruidachtige planten een prachtige haag van groen met er boven uitbundige kleuren langs muren waar weinig ruimte is voor een smalle border of voor struiken. In het wild kom je deze plant niet tegen. Het is een echte tuinplant, die net als zovele andere planten in onze tuin, afkomstig is uit zuidelijker streken, waarschijnlijk in de 16^e eeuw ingevoerd vanuit

1. stokroos

zuidwest Azië.

Ook in onze tuin hebben we langs de gevel in een zonnig hoekje aan de zuidzijde van ons huis verschillende stokrozen staan. Stokrozen houden van warmte en van niet te vochtige, onbeschaduwde grond. Het zijn zoonaanbidders, die het vooral op wat leemhoudende, iets kalkrijke bodem uitstekend doen. De meeste soorten stokrozen zijn tweejarig. Vanaf eind mei tot begin augustus kunnen we genieten van de grote bloemen, die met hun nectar veel soorten insecten aantrekken. Als de bloemen zijn uitgebloeid, verschijnen de grote platte zaaddozen, vol met tweekleppige zaden. In het begin zijn de zaaddozen tegen weer en wind

2. uitgebloeide
bloemen van
de stokroos
zaaddoos
verborgen
in de
kelkbladeren

afgeschermd door overlappende kelkbladen (foto. 2). Pas vanaf laat augustus verwelken de kelkbladen en kunnen de zaden losraken en zich zelf uitzaaien.

Maar met de import van de stokroos uit het nabije oosten is ook een klein kevertje meegelift, het stokroosnuitkevertje (*Rhopalapion longirostre*) (foto. 3). Een kevertje van maximaal 3,5 mm, die met z'n lange snuit gaatjes knaagt in de grote groene bladeren. Langzaam heeft het mini-kevertje zich over Europa naar het noorden verspreid. In 1993 werd de kever voor het eerst in Nederland bij Arnhem aangetroffen. Inmiddels wordt dit kevertje in heel Nederland gevonden, met uitzondering van enkele waddeneilanden. Ook in Noord-Amerika heeft de soort zich al sinds 1914 gevestigd, waar het kevertje vooral aangetroffen wordt op de katoenplant, die ook tot de kaasjeskruidachtigen behoort. Van andere soorten Malvaceae in Nederland zijn tot dusver geen vondsten van het stokroosnuitkevertje bekend.

De vraat van het stokroosnuitkevertje beperkt zich niet tot een sterke aantasting van de bladeren, die er na een flinke eetpartij uit kunnen zien alsof er een schot hagel doorheen is gejaagd. Nadat de kevertjes in april/mei uit hun winterverblijf tevoorschijn zijn gekomen en hun geslachtsorganen zich volledig hebben ontwikkeld, volgt er een maandenlange periode van paren en eieren leggen. Zodra

3. stokroosnuitkever *Rhopalapion longirostre* paring op stokroos

4. zaaddoos met teruggeslagen kelkbladen.
De uitsluitgaatjes in de zaden zijn goed zichtbaar.
De beige afsluitvelletjes vallen nauwelijks op.

in juni de eerste bloemen zijn uitgebloeid legt het vrouwtje onder in de bloeiknop eitjes. De larven verlaten het eitje al na enkele dagen en boren zich in een zich ontwikkelend zaadje naar binnen. Als na verloop van weken het zaadje is leeg gegeten, bijt de larve een gaatje in de zaadhuid, dicht deze met een lichtbruin vliesje af en verpopt zich binnen het zaadje (foto. 4).

Na een ontwikkeling van de larve tussen de vier en zes weken binnen het beschermende omhulsel van de zaadmantel kruipt de kever uit de poppenhuid, doorboort met z'n scherpe tandjes, die zich aan het einde van z'n lange snuit bevinden, het beige afsluitvelletje, duwt z'n snuit naar buiten en blijft een tijdje in het zaadomhulsel wachten tot z'n chitinehuidje voldoende is gehard (foto. 5, 6 en 7). Pas dan kruipt het kevertje langzaam naar buiten en blijft voorlopig tussen de zaaddoos en de overkappende kelkbladen wachten tot de plant volledig is verwelkt en de zaaddoos uit-

5. een stokroossnuitkever (vrouw) heeft met haar snuit het afsluitvelletje doorboord

een is gevallen. De volwassen kevertjes krui-
pen nu de grond in en wachten daar het voor-
jaar af. De vorige generatie, die deze nieuwe
kevertjes heeft voortgebracht, is al voor het
einde van de zomer gestorven.

Net zoals bij de eikelboorder uit de vorige

6. de kever (vrouw) verlaat het zaadje

7. de kever (vrouw) is uit het zaadje gekropen

8. stokroosnuitkever *Rhopalapion longirostre* vrouw, let op de erg lange snuit

9. stokroosnuitkever *Rhopalapion longirostre* man, snuit veel korter dan bij de vrouw

aflevering heeft vooral het vrouwtje van de stokroosnuitkever een opvallend lange snuit (rostrum). Ze heeft dan ook niet voor niets de Latijnse soortnaam “longirostre” gekregen. Is bij het vrouwtje de snuit bijna net zo lang als haar hele lichaam, bij het mannetje is de snuit duidelijk korter, ongeveer even lang als de dekschilden. Bij beide seksen is het hele zwarte lichaam bedekt met grijze schubharen, die netjes in rijen naar achteren zijn gerangschikt (foto. 8 en 9). Alleen de zwarte snuit is zonder schubben. Ongeveer halverwege de snuit staan twee rechte voelsprietten, die anders dan de meeste andere snuitkevers niet geknikt zijn. Onder het lichaam steken zes geel-oranje gekleurde poten uit. Met z'n lengte van ongeveer drie millimeter is het slechts een kevertje van niets. Maar met

z'n velen maken ze van de prachtig gevormde zaaddozen van de stokroos een leeg omhulsel. Een gatenkaas, waarin weinig zaadjes de eetlust van de stokroosnuitkeverlarven het hebben overleefd (foto 10). Van zulke planten blijkt het oogsten en pellen van de zaaddozen honderden kevertjes op te leveren en bijna net zoveel lege doppen. Omdat de stokroos een twee- tot driejarige plant is, ben je zonder tegenmaatregelen na enkele jaren zowel je planten als de kevertjes kwijt. Niet getreurd, koop een paar nieuwe planten en je kan weer een paar jaar genieten van de kleurrijke stokrozen, tot een nieuwe golf van oerklleine vreemde snuiters daar een einde aan maakt, en de zaaddozen er weer uit gaan zien als gatenkaas ...

zaaddoos van de stokroos sterk aangetast door de stokroosnuitkever (gatenkaas)

Resultaten weidevogelbeschermingsgebied Noordwesthoek 2021

Afname weidevogelstand

In 2021 werden door 9 vogelwachters bij circa 13 agrariërs 81 legsels van weidevogels beschermd. 3 vogelwachters hebben door omstandigheden dit jaar geen nesten kunnen beschermen, waardoor vooral het aantal beschermde nesten van kievit en scholekster circa 40 % lager ligt dan in 2020.

Van de kievit werden in 2021 60 nesten gevonden. Na de dramatische afname in 2018, werden er in 2019 weer meer nesten gevonden, maar in 2020 zit het op een vergelijkbaar niveau als 2018. De afname van 2021 wordt veroorzaakt doordat in een deelgebied de bescherming in 2021 niet heeft kunnen plaatsvinden. Over de lange termijn loopt de stand van de kievit al langer terug in het weidevogelbeschermingsgebied van de Noordwesthoek (fig.1). Landelijk neemt de kievit de laatste 15 jaar ook af.

Van de grutto werden in 2021 14 nesten gevonden. Dit is een flinke toename t.o.v. de laatste jaren. In 2004 werden van de grutto nog 37 nesten gevonden. De soort neemt steeds verder af in het boerenland en leek hier op zijn laatste benen te lopen. De forse toename in 2021 is dan ook opmerkelijk en hopelijk blijft deze de komende jaren behouden (fig.2). Van de scholekster werden in 2021 maar 3 nesten gevonden. Hierbij speelt ook het wegvallen van een deel van het beschermingsgebied in 2021 een rol. In 2005 werden er nog 40 nesten beschermd. Ook hier loopt de stand fors terug (fig.3). Van de tureluur is in 2021 slechts één nest gevonden, ook flink minder dan de laatste jaren (fig. 4). Van de wulp werd ook één

nest gevonden; van de slobbeend 2 en van de wilde eend ook één nest.

Predatoren

De uitkomstpercentages van de legsels van de kievit zijn na 2013 sterk afgenomen. Ook in 2021 was het uitkomstpercentage met 50 % van de legsels erg laag (fig. 5). Ook in 2021 was vraat van legsels de belangrijkste oorzaak. Vooral vossen kunnen grote schade toebrengen aan de weidevogelstand. In de gemeente Steenwijkerland wordt daarom actief met een lichtbak op de vos gejaagd. De laatste jaren rukt de steenmarter ook op.

Veel te weinig kuikens vliegvlug

Niet alleen komen er weinig nesten uit van de kievit. Veel weidevogelbeschermers gaven aan dat hun indruk was dat er maar weinig weidevogelkuikens vliegvlug zijn geworden. De lage overleving van weidevogelkuikens is

tuleluur - fotograaf Robert Rubertus

landelijk breed een probleem. Vooral in de kuiken fase zijn extra inspanningen nodig op het boerenland om de weidevogels te behouden. Een groot deel van de boeren geeft alle medewerking aan de weidevogelbescherming bij het ontzien van de nesten. Echter de landbouw is zo intensief geworden, dat het voor de kuikens erg moeilijk is om te overleven. Na het uitkomen van het nest hebben kuikens voedsel (vooral insecten) en dekking (tegen predatoren) nodig. Voor kuikens van de grutto is dit extra moeilijk, omdat zij in het lange gras verblijven, en daardoor ook een groot risico lopen te sneuvelen bij het maaien.

Hoe kan de overleving van grutto- en tuleluur kuikens worden vergroot?

Door het plaatsen van stokken met plastic zakken (ca. 4 per ha) een dag voor het maaien, kun je grutto gezinnen (en tuleluur gezinnen) uit het te maaien perceel weggagen. Op zich werkt deze methode goed, maar wordt het nog veel te weinig toegepast. Daarnaast is het een probleem dat er vaak grote oppervlaktes in één keer worden gemaaid, waardoor er geen plek overblijft waar kuikens dekking kunnen vinden in lang gras. Meer gefaseerd maaien, stroken (b.v. langs sloten) laten staan, of afwisseling met be-

weide percelen (meer mozaïek) biedt veel betere overlevingskansen voor weidevogelkuikens. Het lange gras is zowel van belang voor voedsel voor de kuikens (insecten) als dekking tegen predatoren. Als kuikens een kaal gemaaide vlakte moeten oversteken, zijn ze een gemakkelijke prooi voor predatoren als zwarte kraai en blauwe reiger.

Collectief Noordwest-Overijssel

Ook zijn er mogelijkheden om bij concentraties van kieviten op een (mais)akker met het agrarisch Collectief Noordwest-Overijssel (contactpersoon Klaas Eker) of met Landschap Overijssel contact op te nemen om tegen vergoeding extra maatregelen te nemen voor kievitkuikens.

Conclusie

Uit de resultaten blijkt dat door de weidevogelbescherming in 2021 81 nesten zijn beschermd.

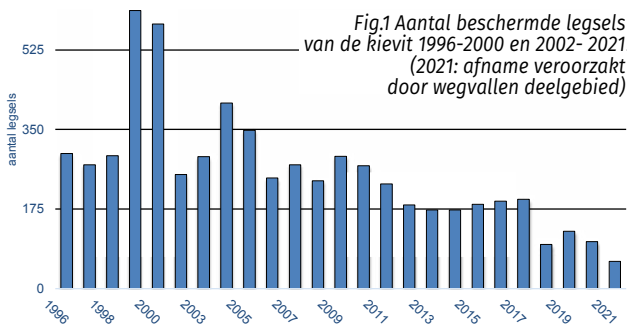

Fig. 2 Aantal beschermde legfels van de grutto 1996-2000 en 2002-2021

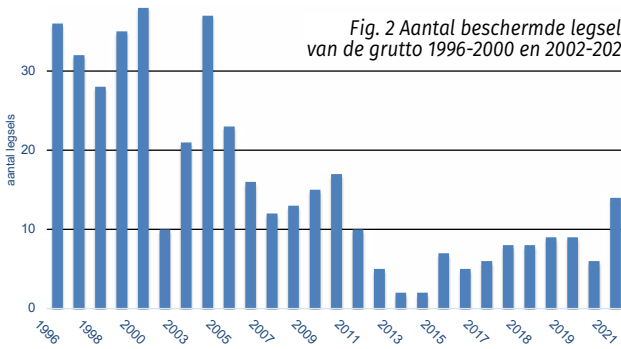

Fig. 3 Aantal beschermde legfels van de scholekster 1996-2000 en 2002-2021

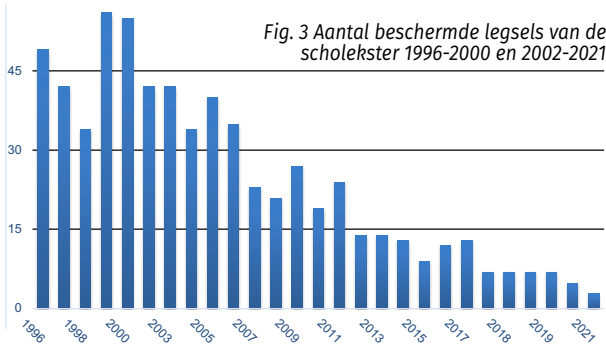

Fig. 4. Aantal beschermde legfels van de tureluur 1996-2000 en 2002-2021

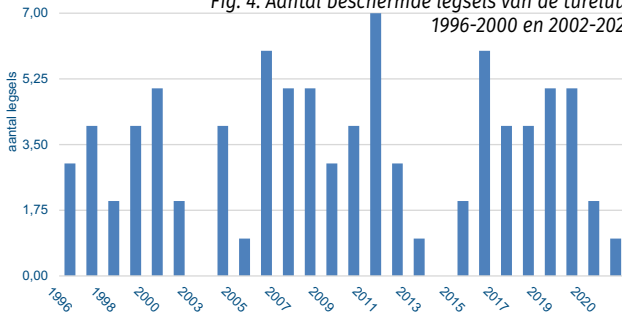
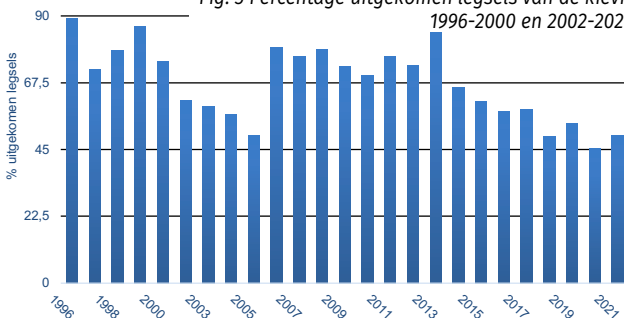

Fig. 5 Percentage uitgekomen legfels van de Kievit 1996-2000 en 2002-2021

Dit is circa 1/3 minder dan in 2020. Dit komt doordat 3 vogelwachters door omstandigheden in 2021 geen nesten konden beschermen. In het algemeen ziet de ontwikkeling van de weidevogelstand er somber uit. Door de steeds verdergaande intensivering van de landbouw en de hoge predatiedruk overleven er veel te weinig nesten en kuikens, waardoor de weidevogelstand op het boerenland in de Noordwesthoek sterk terugloopt. Tureluur en scholekster zijn al bijna verdwenen in het boerenland en met de kievit gaat het ook hard achteruit. Voor de grutto zijn de ontwikkelingen niet veel beter. Opmerkelijk is de forse toename van het aantal gevonden nesten van de grutto in 2021 en het zou mooi zijn als we vast kunnen houden. Weidevogelkuikens hebben dekking (veilige plek om op te groeien) en voedsel (insecten in bloemrijke graslanden) nodig om op te groeien. Extra maatregelen van boeren, weidevogelbeschermers en agrarische natuurverenigingen om de kuikenoverleving te vergroten, zijn noodzakelijk voor het voortbestaan van weidevogels op het boerenland. Daarbij zal ook de predatiedruk moeten worden verlaagd.

Oproep

Weidevogels staan breed in de belangstelling, maar hebben het moeilijk. Daarom zoeken weidevogelbeschermers de nesten op. De nesten worden gemarkeerd, zodat ze bij landbouwwerkzaamheden

door de agrariërs kunnen worden ontzien. Ook kunnen er maatregelen worden genomen om kuikens te beschermen. Vind je het leuk om het voorjaar het veld in te gaan en heb je kennis van en/of belangstelling voor weidevo-

gelbescherming, dan kun je contact opnemen met Ynske Ypma (telefoon 06-53763238)

Commissie Weidevogelbescherming Noord-westhoek

Tekst & foto's Willem-Jan Hoeffnagel

Gestippelde duikerwants

Gestippelde duikerwantsen, Corixa punctata

Introductie

Deze keer behandel ik een wantsensoort uit de familie van de duikerwantsen. Dit zijn wantsen die voornamelijk in water hun biotoop hebben. Binnen de orde van de snavelinsecten (Hemiptera) bestaat de onderorde van de wantsen (Heteroptera) waarbinnen de duikerwantsen (Corixidae) een aparte familie vormen. In Europa komen ongeveer 80 soorten duikerwantsen voor waarvan 33 soorten ook uit Nederland bekend zijn. Binnen deze 33 soorten zijn er vier soorten die tot de "grote duikerwantsen" gerekend kunnen worden. En daarvan behandel ik de gestippelde duikerwants (*Corixa punctata*). De Nederlandse naam is conform de naamgeving in de officiële lijst van in Nederland voorkomende planten en diersoorten (Zie ook [\[oorten.nl\]\(http://oorten.nl\)\). In andere literatuur wordt ook wel de naam gewone duikerwants gebruikt.](http://www.nederlandses-</p>
</div>
<div data-bbox=)

Herkenning

De gestippelde duikerwants is, zoals alle wantsen, onder andere te herkennen aan de driehoek op het achterschild. Ze hebben een lengte van 11 tot 13 mm. Het lichaam is langwerpig tot ovaal. Het halsschild heeft maximaal 20 dwarslijnen. Door zowel het mannetje als het vrouwtje worden raspende geluiden gemaakt. Duikerwantsen lijken een beetje op onderwater-sprinkhanen. Ze zijn macropteer (lang gevleugeld) maar de vliegspieren zijn niet altijd ontwikkeld.

Waarneming

De gestippelde duikerwants is talrijk te vinden

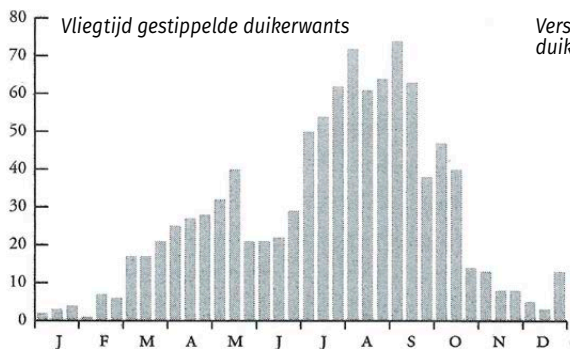

Gestippelde duikerwants, *Corixa punctata*

in voedselrijke, kleine, stilstaande wateren, waar ze ook onder kroos of flab zijn aan te treffen. Ze komen veel minder in open water voor. Ook zijn ze niet aan te treffen in sterk brak water en in beken. Ze worden ook wel gevonden in zure vennen.

Ze komen in heel Europa voor en wel van Zuid-Zweden tot aan Noord-Afrika. In Nederland zijn ze wijd verbreid aan te treffen. In tegenstelling tot een heleboel andere insecten, waarbij andere stadia overwinteren, overwinteren bij deze soort de imago's.

Zoals in de figuur aangegeven is de gestippelde duikerwants het hele jaar waar te nemen met twee pieken, één in de periode maart tot mei en een andere in de maanden juli tot midden oktober. Tot eind mei worden vooral

overwinteraars gezien. Daarna worden meer en meer ook exemplaren van de nieuwe generatie aangetroffen.

Biologie

De paring gebeurt in de periode januari, februari, soms al in december, waarna de eieren vroeg in het jaar op waterplanten worden afgezet. In Noord-Europa is er één generatie per jaar maar in Zuid-Europa zijn dat er vaak twee. De soort is een rover. Kleine waterdieren worden leeggezogen. Maar er worden bijvoorbeeld ook algen gegeten.

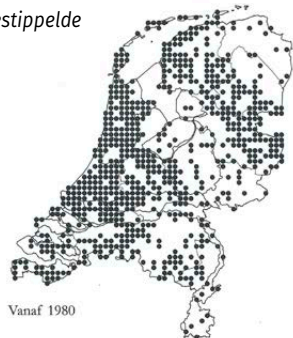
Bescherming

Deze soort is veruit het algemeenst van de duikerwantsen en is zeer algemeen in Nederland. Ze hebben een goed verspreidingsvermogen. Als we de verspreiding van voor 1980 vergelijken met na 1980 dan valt op dat deze soort zijn areaal sterk heeft uitgebreid. Speciale beschermingsmaatregelen zijn dan ook niet nodig. Toch worden ze niet veel gerapporteerd. Waarneming.

nl geeft over de afgelopen 20 jaar slechts 39 records. En meer inzoomend op ons werkgebied zijn er maar 6 waarnemingen aanwezig.

Verspreiding gestippelde duikerwants

De oeverzwaluwen zijn weer welkom in Wetering-Oost

Overzetten van deelnemers en zand

Op zaterdag 5 maart 2022 moesten een aantal leden van de IVN Vogelgroep vroeg uit de veren..... uit de veren? Hoe toepasselijk voor vogelaars! Om 08.00 uur verzamelden zich acht vrijwilligers bij de Twitterhut aan de Ingenieur Luteijnweg in Wetering-Oost.

De oeverzwaluwenwand bij de Twitterhut was toe aan de jaarlijkse onderhoudsbeurt. In april komen de vogels terug uit Afrika, ze zijn dan ook de eersten van de zwaluwenfamilie die terugkeren uit het warme Afrika. De nesttunnels die deze vogels in steile zandwanden graven worden eenmalig gebruikt. Dat gaat ook op voor de betonnen wand in Wetering-Oost. Daarom moeten de gaten ieder voorjaar met vers zand worden gevuld en flink aangestampt. Een behoorlijke klus die 5 maart tussen 08.00 en 12.00 uur geklaard werd door de IVN Vogelgroep. Alle 156 gaten zijn gevuld en de vogels kunnen daar een mooie nieuwe broedwoning in uitgraven. Het was een koude ochtend,

maar koffie en koek maakten veel goed. Het verse zand werd in emmers geschept en naar het bootje gebracht, met dit bootje werden ook de deelnemers overgezet. Met aan beide kanten een touw als was het min of meer de pont van drs. P.

De wand is weer klaar voor hopelijk net zo'n fraai broedseizoen als in voorgaande jaren. Hulde aan alle kanjers die deze best zware klus hebben geklaard. Staatsbosbeheer gaat de aarde met opslag voor de wand nog verwijderen. De kous is hiermee niet af, want de IVN leden gaan het succes van de wand volgen door tellingen te doen.

Wolven in de tuin!

Ik ben niet blij met al die loslopende wolven in ons land. Het is onzinnig en maatschappelijk onverantwoord om zulke gevaarlijke jagers vrij te laten rondzwerven. Nederland is daarvoor te klein en te dicht bevolkt. Je zal maar lekker met je kinderen of kleinkinderen in de tuin bezig zijn, als er een paar hongerige wolven grommend tussen de struiken tevoorschijn komen ... Ik moet er niet aan denken! Maar voor de wolven, die ik hier bedoel, en waarvan er tientallen door onze tuin heen zwerven, ben ik niet bang. Integendeel!

U zult ze vast wel eens gezien hebben: kleine, grauwe spinnen, die razendsnel over onbegroeide stukjes aarde in uw tuin hollen: WOLFSPINNEN! Vooral op een zonnige winter- of lentedag zijn ze actief. Lekker opgewarmd rennen ze over de grond, over de afgevalen bladeren, en tussen de begroeiing door als een groep jagende wolven op zoek naar prooi. Of ze zitten dicht bij de grond of in de lage vegetatie heerlijk te zonnen. Het zijn inderdaad echte zoonanbidders. Maar alhoewel het aantal soorten wolfspinnen naar het zuiden van Europa sterk toeneemt, zult u wolfspinnen toch nog tegen kunnen komen in het barre noorden.

Die wolfspinnen (*Pardosa*) in uw tuin lijken niet bepaald uitbundig getekend. Op het eerste gezicht zien ze er nogal saai uit. Maar dat is schijn. Bekijkt u ze maar eens van wat dichterbij. Bij wijze van spreken met uw neus er bovenop. U zult dan wel diep door de knieën moeten gaan en goed uitkijken. Want ze hebben u zo in de gaten. Even een verkeerde beweging en ze zijn tussen de begroeiing verdwenen. Voorzichtig dus en zorg er voor, dat uw schaduw niet per ongeluk over de spin heen glijdt, want dan is die spin zo vertrokken. Let dan ook eens op een exemplaar, dat de voorste vier poten naar voren gekromd tegen het lichaam aanhoudt, waarbij het laatste paar poten vrijwel recht naar achteren is gestrekt. Deze wolfspin gaat helemaal op in z'n zonnebad en is als het ware in trance, volledig ontspannen. Zo'n spin laat zich dan ook beter benaderen dan eentje, die met alle acht de

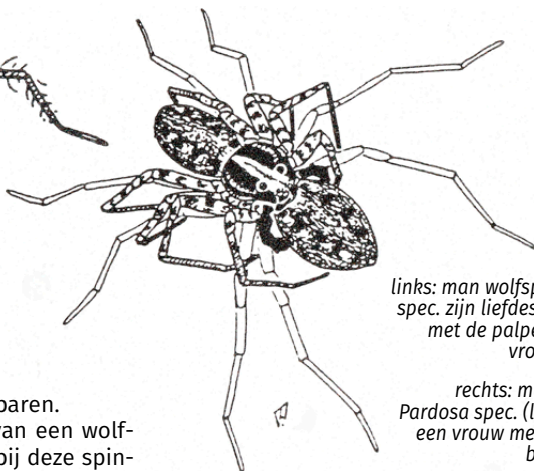
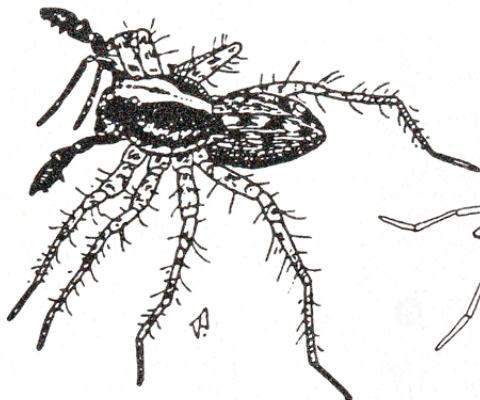
*vrouw wolfspin Pardosa spec.
let op de grote ogen boven op de kop*

*man wolfspin Pardosa spec.
let op de opvallend contrastrijke
tekening van het kopborststuk*

poten uitgespreid klaar zit om weg te wezen. Op zo'n korte afstand valt het op, dat de kop en het borststuk duidelijk met elkaar vergroeid zijn, net als bij kreeften en schorpioenen en alle andere spinnen. Midden over het kopborststuk, van de ogen tot aan het achterlijf, loopt een opvallend lichte streep, aan weerszijden afgegrensd door een donkere baan. Deze twee bijna zwarte banen zetten zich over het achterlijf voort als twee wit-zwart geblokte banden, waartussen zich een grauwe, gevlekte zone bevindt. Ook de acht poten zijn licht-donker getekend, en als we goed kijken, zien we vooraan bij de kop twee sterk behaarde tasters, die wat opbouw betreft veel lijken op verkorte pootjes.

In het voorjaar zijn de tasters, de palpen, bij het volwassen mannetje aan het uiteinde sterk opgezwollen en opvallend diep zwart gekleurd. De verdikte palpen hebben zo wel wat weg van een paar bokshandschoenen. Deze in het oog springende knotsvormige uiteinden hebben dan ook een bijzondere bedoeling. Het zijn de werktuigen, waarmee het mannetje z'n liefde aan een vrouwtje kenbaar maakt en waarmee hij, als z'n huwelijksaan-

links: man wolfspin *Pardosa spec.* zijn liefdesboodschap met de palpen naar een vrouw seinend

rechts: man wolfspin *Pardosa spec.* (links boven) een vrouw met de palpen bevruchtend

zoek succes heeft, met haar zal paren.

De grote ogen voor op de kop van een wolfspin geven al aan, dat het zicht bij deze spin een belangrijke rol speelt. Niet alleen bij het vinden en vangen van een prooi worden deze grote ogen gebruikt, maar ook voor het slagen van een huwelijksaanzoek zijn ze onmisbaar. Het gaat er dan om, of het vrouwtje de gebarentaal van haar vrijer ziet en herkent. Want iedere soort wolfspin heeft z'n eigen karakteristieke gebarentaal. Met de zwarte, goed zichtbare palpen seint het mannetje z'n liefdesboodschap naar het vrouwtje. Afwisselend gaan de tasters schokkend omhoog en omlaag, waarbij soms de voorpoten en het achterlijf als in extase meetrillen. Alleen een boodschap van haar eigen soort zal door het vrouwtje worden begrepen. Ieder ander mannetje zal worden verjaagd. Valt de vrijer bij mevrouw in de smaak, dan volgt al snel een paring. Het mannetje komt, bijna dansend, hoog op de poten tot dicht voor het vrouwtje. Hij stapt dan voorzichtig over haar heen, tot zijn kopborststuk op haar achterlijf rust. Nu volgt er iets merkwaardigs, waarbij de palpen opnieuw een belangrijke rol spelen.

Vóór het mannetje op zoek ging naar een passende partner, had het mannetje een paar warrige spinseldraden geweven, waarop voorzichtig een druppeltje sperma uit z'n achterlijf werd afgestrekken. Dit druppeltje sperma werd daarna langzaam beurtelings met de twee knotsvormige uiteinden van de palpen opgezogen en opgeborgen in een speciaal spermazakje. Die verdikte palpen seinen dus niet alleen het huwelijksaanzoek, maar dienen ook voor de bevestiging er van! Ze zijn omgevormd tot de "secondaire" geslachtsorganen van een volwassen spinman, zoals ook bij alle an-

dere soorten spinnen het geval is. Over het vrouwtje heen gebogen worden de tasters één voor één bij het vrouwtje ingebracht en leeg gepompt in haar zaadreservoir. Een procedure, die heel wat tijd in beslag kan nemen.

Bij het vrouwtje begint nu langzaam het achter-

vrouw wolfspin *Pardosa spec.* met door de rijpende eieren opgezwollen achterlijf

vrouw wolfspin *Pardosa spec.* met eierpakket vastgehecht aan de spintepels

*vrouw wolfspin Pardosa
spec. met jongen op
haar achterlijf*

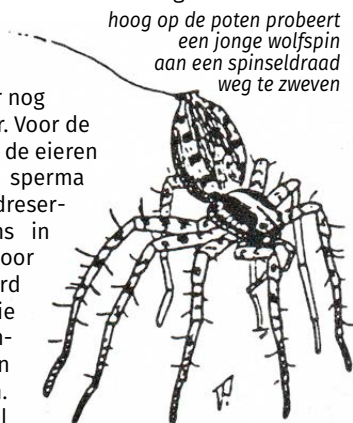

*hoog op de poten probeert een jonge wolfspin
aan een spinseldraad weg te zweven*

lijf op te zwellen door de groeiende eiermassa. Als de eieren bij het vrouwtje volgroeid zijn, weeft ze een matje van wattige spinseldraden en legt hierop een bolletje eitjes, die nu pas tijdens het leggen van de eieren worden bevrucht uit haar zaadreservoir, dat al geruime tijd geleden door één of meerdere mannetjes werd gevuld. Dan spint ze over de eitjes een tweede wollig spinselmatje, hecht de zijkanten van de twee spinsellaagjes goed aan elkaar en bijt de steundraadjes los. Ze neemt dan het pakketje tussen haar achterpoten en strijkt zij het nu ontstane plattige bolletje met haar kaken, poten en achterlijf mooi glad. Nu wordt het beige-grijze of bruine, dofglanzende eierpakket aan de spintepels vast gezet, en schijnbaar moeiteloos meegedragen, ook tijdens de jacht. Maar haar taak als moeder is nog niet ten einde. Afhankelijk van de weersomstandigheden komen de eitjes na drie of vier weken uit. Zodra het vrouwtje dit merkt, maakt zij de zijkant van het eierpakket, de 'naad', wat losser, zodat de jonge spinnetjes meer ruimte krijgen. Dan vervellen de spinnetjes voor de eerste keer binnen het beschermende omhulsel van de spinselcocon. Het vrouwtje maakt de zijkant wat verder open om de jongen de gelegenheid te geven naar buiten te komen. Via haar poten klimmen ze als kleine kriebelbeestjes naar haar achterlijf. Als de laatste spinnetjes uit de cocon zijn gekropen en haar achterlijf er nu uitziet als een vreemdsoortige druiventros, laat ze de nu nutteloze cocon achter en wandelt met de kinders op haar rug er van door. Pas na een dag of zes, zeven, na hun tweede

verveling, verlaten de jonge spinnetjes één voor één hun moeder en beginnen een zelfstandig leven. Op deze merkwaardige wijze verspreidt moeder natuur de jonge wolfspinnetjes over een relatief groot gebied, zodat deze mini-wolven geen gevaar voor elkaar gaan vormen. En mocht dit nog niet voldoende zijn, dan klimmen de spinnetjes bij wat wind langs grasstengels of takjes omhoog, laten een spinseldraad in de wind wegwaaien en zweven als super-lichtgewicht-vliegers naar een onbekende bestemming.

Moeder wolfspin herhaalt het eierleggen in hetzelfde jaar nog één of twee keer. Voor de bevruchting van de eieren gebruikt ze het sperma uit haar zaadreservoir, dat ergens in het voorjaar door mannetjes werd gevuld en die al vele maanden geleden zijn gestorven. Het vrouwtje zal op haar beurt het najaar niet overleven. Maar haar nakomelingen, volgegeten en veilig weggescholen tegen de winterse kou en nattigheid, kruipen als de vroege voorjaarszon de aarde weer opwarmt tevoorschijn en de levenscyclus van de wolfspin kan van voren af aan beginnen in een eindeloze herhaling.

*hoog op de poten probeert een jonge wolfspin
aan een spinseldraad
weg te zweven*

gewone panterspin *Alopecosa
pulverulenta* vrouw
overmeesterd door een gewone
borstelspinnendoder

Wolfspinnen - De jagers bejaagd

Tekst en foto's: Ben Prins

In een andere bijdrage in deze Koppel heb ik het een en ander geschreven over wolfspinnen, kleine snelle bodemjagers, die vooral achter veel kleinere prooien aangaan, zoals springstaarten, bladluizen, kevertjes en dwergspinnetjes. En soms ook achter jonge wolfspinnen, zelfs van hun eigen soort. Maar zelf vormen ze een gewild prooi van met name verschillende op wolfspinnen jagende wespachtigen: de WOLFSPINNENDODERS.

Eén van meest algemene wolfspinnendoders is de gewone wegwesp (*Anoplius viaticus*) die vrijwel overal in de vrije natuur gevonden kan worden, waar open onbegroeide zandplekken voorkomen. Het is een driftig rondlopende zwart-met-rode wesp van ruim een centimeter lang met donker getinte vleugels. Al vroeg in

het jaar, als het zonnetje de bodem opwarmt, kruipen de wespen, allemaal vrouwtjes, uit hun overwinteringsverblijf tevoorschijn en gaan op jacht naar wolfspinnen. Met schokkende vleugels zoeken ze de omgeving af naar een geschikt prooi. Vooral wat dikkere vrouwelijke wolfspinnen, waarbij de eieren het achterlijf doen opzwellen, zijn gewild.

Heeft een wegwesp een aantrekkelijke wolfspin gevonden, dan wordt deze met een steek onder het borststuk, op de zachte grenslijn tussen de buikplaat en de poten, verlamd maar niet gedood. Vanaf nu begint er een uitputtende sleeptocht met de verlamde spin tussen de bodembegroeiing door, op zoek naar de al eerder uitgekozen plek om een kraamkamer uit te graven. Als je zo op de knieën zittend dit

gewone wegwesp *Anoplius viaticus* vrouw
nestingang verbergend

een gewone wegwesp sleept een buitgemaakte
en verlamde wolfspin naar het nest

verlamde en gestalde wolfspin, tijdelijk vlak bij de nestplaats door de gewone veldwesp in de begroeiing achtergelaten

gezwog van dichtbij gade slaat, wordt je er zelf doodmoe van! Keer op keer blijft de spin achter een grasspriet of ander obstakel vastzitten, moet er een andere route worden gezocht, om even verderop opnieuw ergens vast te lopen. Om er moedeloos van te worden ...

Maar de aanhouder wint! Na vele minuten zwaar sleepwerk wordt uiteindelijk de kale, zandige plek gevonden voor het graven van een gang. De spin wordt zolang in de nabije begroeiing verborgen en de wesp begint met in het zand te zoeken naar de juiste plaats. Even graven hier, even graven daar, dan nog even zoeken naar waar zij de prooi heeft achtergelaten, en dan begint het echte graafwerk. Met beide voorpoten wordt het zand naar achteren weggewerkt. Er wordt doorgegraven tot de gang, na meestal meer dan vijftien centimeter schuin omlaag, eindigt in de kraamkamer. De wolfspin wordt weer opgezocht en achteruit lopend aan de spintepels het hol ingetrokken. In de kraamkamer aangekomen, legt de wegvesp een ei op de spin, die later door de larve levend zal worden opgegeten. De gang wordt nu met zand afgesloten en de graafplek met kop en achterlijf aangedrukt en glad gemaakt. Als laatste wordt er wat zand uit

omgeving overheen aangebracht en de plek, waar kraamkamer zich bevindt, is niet meer herkenbaar.

De zoektocht naar een prooi, het gesleep er mee tot aan de zandplek, waar de eerste spin werd begraven, en het graven van de nestgang zelf wordt verschillende keren herhaald. Er tussendoor zal de veldwesp nieuwe energie putten uit de nectar van laag bloeiende bloemen in de omgeving van de nestplaats. Het transport van een spin naar de zandplek verloopt echter niet altijd zonder problemen. Ook andere veldwespen kunnen in dezelfde omgeving op spinnenjacht zijn. Ontdekken zij een soortgenoot, die succes heeft gehad tijdens de jacht en een vette spin voortsleept, dan kan er een fel gevecht losbreken om het bezit van de verlamde spin. En niet altijd is de oorspronkelijke wegvesp de overwinnaar. Zulke gevechten kunnen ook plaatsvinden op de nestplaats, waarbij de eerste eigenaar een indringer met geweld uit haar broedterritorium zal proberen te verjagen. De laatste vrouwtjes zijn voor het einde van juni verdwenen.

In de late zomer en begin van de herfst ko-

gewone wegvesp vrouwen vechtend om territorium

gewone borstelspinnendoder *Anoplius infuscatus* vrouw bij nestingang

een gewone borstelspinnendoder *Anoplius infuscatus* trekt een verlamde panterwolfspin naar de nestplaats

onze tuin gezien. Ze geven de voorkeur aan zandige gras- en heideterreinen en randen van zonnige zandpadden, waarin ze gemakkelijk hun gangen kunnen graven. De meeste tuinen voldoen daarom niet aan hun eisen. Een andere soort van hetzelfde geslacht *Anoplius*, die verwarrend genoeg geen wegwesp maar gewone borstelspinnendoder wordt genoemd (*A. infuscatus*), komt wel regelmatig in tuinen voor en blijkt veel minder aan uitgesproken zandgebieden gebonden te zijn. De levenswijze lijkt veel op die van de gewone wegwesp, maar zoals eerder vermeld overwinteren niet de vrouwtjes, maar de larven en poppen. De volwassen wespen (imago's) kunnen dus vrijwel het hele voorjaar en de zomer in twee overlappende generaties worden waargenomen. Verschillende keren heb ik dan ook hun spinnenjacht en het gesleep met een buitgemaakte wolfspin van dichtbij kunnen zien.

men de jonge, volwassen wespen uit de grond tevoorschijn, meestal de mannetjes het eerst, de vrouwtjes wat later. Zodra de vrouwtjes hun hol verlaten, worden ze door de wachtende mannetjes overvallen en vindt de paring plaats. De mannetjes hebben nu hun taak volbracht en sterven. Vrij snel na de paring graven de vrouwtjes hun overwinteringsnest, waaruit ze pas in het voorjaar tevoorschijn zullen komen. Dat de vrouwtjes overwinteren en niet de larven of poppen, is uniek voor deze soort. Bij alle andere verwanten van de gewone wegwesp in Nederland zijn het de larven of poppen die in winterrust gaan, waardoor er in het voorjaar zowel vrouwen als mannen van deze soorten te vinden zijn. De gewone wegwesp heb ik nog nooit in

Alhoewel er meer soorten spinnendoders uit het geslacht *Anoplius* in ons land voorkomen, zijn de twee genoemde bij ons de meest algemene. Bij de gewone wegwesp zijn de drie orangerode segmenten van het achterlijf duidelijk van elkaar gescheiden door zwarte bandjes. Bij de gewone borstelspinnendoder ontbreken de zwarte bandjes en zien we een aaneengesloten orangerood veld. Alle soorten van dit geslacht jagen onder andere op wolfspinnen, waarbij de twee besproken spinnendoders een voorkeur blijken te hebben voor de prachtig getekende vertegenwoordigers van de panterwolfspinnen (*Alopecosa*), die merkwaardig genoeg heel wat minder algemeen zijn dan de saaie grijsbruine *Pardosa*'s uit mijn verhaal over wolfspinnen.

Slåttdalsskrevan in Skuleskogen, Zweden

Inleiding

Ernst Kleis en een "aardse geschiedenis", een hommage!

Met zijn grote bron van gesteente kennis was Ernst Kleis hecht met de Geologie werkgroep verbonden. Door het overlijden van Ernst kwamen de contacten met hem bij mij in herinnering.

De aanleiding was een bezoek van ons aan het Nationaal park Skuleskogen, in het gebied van de Hoge kust aan de Botnische Golf in Zweden. Nationale parken blinken uit in wervende teksten voor bezoekers die er kunnen parkeren, koffie drinken, wandelen en zoals bij Natuurparken in Scandinavië: overnachtingsmogelijkheden met vuurplaats.

Hier worden – terecht, ook de prachtige panoramische uitzichten aangeprezen vanaf de bergtoppen. De natuurliefhebber met interesse voor flora en fauna krijgt ook vele ontdekkings-mogelijkheden voorgeschoteld.

De ontstaansgeschiedenis van Skuleskogen, met o.a. een kustlijn welke nu 286 m boven zeespiegel ligt, is het belangrijkste aspect waardoor het nu sinds 2000 UNESCO-werelderfgoed is.

Meerdere keren bezochten wij het park op onze camper-tochten door Scandinavië.

Bij een bezoek aan het park in 2018 hebben we vanaf de Noordelijke toegang de, als bijzondere bezienswaardigheid, aangeprezen Kloof bewonderd. Het bergpad hier naar toe is 4,5 km. We deden er circa vier uur over om bij de kloof te komen. De terugweg kostte maar drie uur omdat we toen omlaag gingen en de meeste foto's al waren gemaakt.

Bij het maken van een reisverslag met foto's in boekvorm wilde ik een korte beschrijving geven

waarom de kloof een bijzonderheid is. In het bezoekers centrum hadden we zeer uitgebreide geologische informatie aan de wanden gezien. Geraadpleegde informatie van websites achteraf, gaf veelal oppervlakkige of zeer uitvoerige beschrijvingen. Een populistische website brengt zelfs verwarring. Met deze kennis is een korte beschrijving in onze taal samengesteld. Getracht is om, voor een leek op geologisch gebied, het een begrijpelijke indrukwekkende ontstaansgeschiedenis te laten zijn.

Over het concept is enkele keren Ernst Kleis geraadpleegd. Waardevolle tekstuele aanwijzingen gingen gepaard met een uitgebreide (van Ernst te verwachten) behandeling met taalkundige uitleg en correcties. Een dergelijk waardevol deskundig advies, was mogelijk door het contact met Ernst Kleis in de geologiewerkgroep. Het onderstaande resultaat mag een uitnodiging zijn om de markante natuur in het Nationaal park Skuleskogen te bezoeken..

De Kloof

Slåttdalsskrevan, een kloof boven in een berg van het Nationaal park Skuleskogen binnen het gebied Hoge kust aan de Botnische Golf in Zweden. Vanaf het park ligt Umeå ca 130 km

Kloof

naar noorden en Sundsvall ongeveer 120 km naar het zuiden.

Geologie, de ontstaansgeschiedenis

Ongeveer 1500 miljoen jaar geleden is het belangrijkste gesteente, het harde, rode en voedingsstoffen arme, Nordingrå graniet van het type rapakivi-graniet, gevormd. In het noordoosten van het park is ook diabaas te vinden, dat 1200 miljoen jaar geleden werd gevormd in breuken van het Nordingrå-massief. De kloof, genoemd: Slåttalsskrevan, is een van deze breuken. Door latere zee-erosie is de diabaasangang gedeeltelijk uitgesleten.

IJstijden

In de laatste ijstijd, ca 20.000 jaar geleden was Zweden bedekt door een laag ijs van ca. 3 km dik.

De enorme druk van deze gigantische ijsmassa heeft er voor gezorgd dat het land diep naar beneden werd gedrukt. Rond 16.000 jaar geleden begon de ijskap te smelten. Na het smelten van de ijskap was het grootste deel van de regio, minder dan 10.000 jaar geleden, bedekt door zee. Doordat het gewicht van de ijsmassa verdween is vanaf die tijd het land naar boven gekomen.

Golf- en zee bewegingen hebben gesteente, wat nu de huidige bergtoppen zijn, bewerkt tot gladde oppervlakken en lieten stenenvelden -morene- na. De toppen van weer naar

Bergtop met Nordingrå graniet

boven gekomen bergen laten nu de kale / naakte rots zien. De stenenvelden liggen nu op de hellingen.

Keienstranden die ooit de branding trotseerden, kom je nu tegen op berghellingen in het binnenland.

Nu is het hoogst gelegen gebied 286 m boven het huidige zeeniveau gerezen en blijft hij jaarlijks nog zo'n 8 à 9 mm omhoog komen. Het is de grootste landstijging ter wereld. Een uniek geologisch fenomeen, waardoor het hele gebied Unesco werelderfgoed werd.

De kloof

Deze ca. 1200 miljoen jaar geleden ontstane breuk is nu als fenomeen in een uit zee gerezen berg te zien. Het nu zichtbare deel van de spleet is ca. 200 meter lang, 30 meter diep en 7 meter breed, welke de Slåttberget in twee delen verdeelt.

Gevarieerde natuurrijkdom

Natuurlijk is niet alleen de kloof een bezoek waard, maar ook de rolstenenvelden op de

Rolstenenveld op berghelling

Overnachtings hut, Klaske + Machiel

Zeelathyrus - *Lathyrus japonicus*

Baardmos, *Dolichousnea longissima*.
Of Old Man's Beard

hellingen en de fraaie granietrotsen zijn de moeite waard om als geologische aspecten te bewonderen. Voor de natuurliefhebber, welke graag wandelt, zijn er de prachtig gekleurde rotsen met fantastisch uitzicht, bergstroompje met Mijtertje, of de Old Man's Beard welke een zeldzaamheid is. Gezien de kleine groeiplaats en geringe afmetingen is het dunkt ons een restverschijnsel.

Aan de zeekant is er de Zeelathyrus te vinden, een in Nederland zeer zeldzame soort. Kruipbraam, hier Molteberen genoemd, en Zweedse kornoelje behoren ook tot lokale flora. Maar

ook Eenbes en verschillende orchideeën soorten. Voor liefhebbers van iets anders dan "beheerde natuur" een aanrader om pure natuur te ervaren.

Natuurfotografie, www.machieldevos.nl

Bronnen

<http://www.sverigesnationalparker.se/park/skuleskogens-nationalpark/upplevelser/slattdalsbergets-geologi/>

<https://go-north.nl/geografie-zweden.html>
PDF: Geology Manus-Höga-Kusten-2011-eng

Wandeltip

Door
Theo van de Graaf

Rottige Meente zuidwest – 7 km

Er bestaat ook een wandeltip Rottige Meente noordwest. Zie www.knnv.nl/noordwesthoek

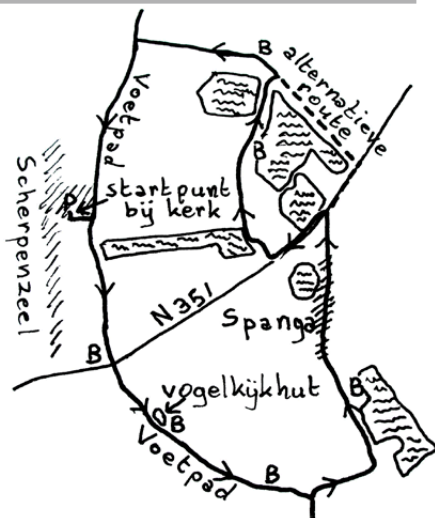
Startpunt:

Rijd via Oldemarkt en Ossenzijl richting Kuinre. Rijd door Ossenzijl tot het einde van de bebouwde kom. Sla direct voorbij het laatste huis rechtsaf, Burgemeester van der Veenweg. Blijf deze weg almaar volgen, over de Linde en door Spanga. Steek de N351 over en rijd door Scherpenzeel tot de kerk. Direct na de kerk rechtsaf. Je kunt parkeren naast de kerk.

Voor de navigatie: Grindweg 139, 8483 JL Scherpenzeel.

Routebeschrijving:

a. Loop naar het einde van de parkeerplaats en ga rechtsaf het grindpad op. Recht vooruit zie je het eerste ooievaarsnest. Na enkele meters linksaf, een smal schelpenpaadje. Aan het einde rechtsaf. Je loopt nu op een oud kerken-

pad met de naam Voetpad, maar ondanks de naam mag er ook gefietst worden. We volgen dit pad tot het einde.

Na 750 meter kruisen we de N351 en vervolgen het Voetpad. We passeren een vogelkijkhut voor niet bestaande vogels, ja echt, maar wel

bestaande vogels zijn er ook te zien. Even verderop passeren we een langgerekte tuin met uitnodigende banken en picknicktafels. Je mag er gratis gebruik van maken. Het is een soort lustoord. Weer een stukje verder passeren we de pittoreske begraafplaats van Spanga met klokkenstoel.

b. Aan het einde van het pad op de asfaltweg linksaf. Via de hoge brug steken we voor het eerst de Scheene over, de vaart die dwars door de Rottige Meente loopt. Als je vanaf de brug rondspeurt zie je vast wel ergens reeën lopen. We lopen over de weg door Spanga. In het voorjaar zie je hier overal ooievaars en ooievaarsnesten, een overblijfsel van het ooievaarsbuitenstation dat hier vroeger was. De grote tuinen zijn vaak dicht begroeid en waterrijk en daarom rijk aan allerlei vogelsoorten.

c. Aan het einde van de weg steken we de N351 over en slaan op de ventweg linksaf. (Voor de alternatieve route ga je juist rechtsaf en na 300 meter linksaf, zie kaart. Lees verder bij punt d.). Zowel in de grote vijver links als in de plas rechts zijn in de winter allerlei soorten eenden te ontdekken, zoals krakeenden, kуйfeenden, slobbeenden, nonnetjes, brilduikers en grote zaagbekken. We lopen 300 meter over de ventweg en gaan bij hectometerpaal 33,8 rechtsaf, door een hekje en een graspad op.

Na 200 meter maakt het pad een bocht naar rechts. We lopen nu verder langs de Scheene. Dit is het land van fitis en rietgors. Aan de overkant lopen altijd wel ganzen, ooievaars en soms ook reeën. Op de grote plassen kun je speuren naar allerlei soorten eenden. Aan het einde op de asfaltweg linksaf.

d. Via het Ale Bakkersbroggien steken we de Scheene over. Na 700 meter op de kruising met het Voetpad linksaf. We volgen het Voetpad een kilometer. Zodra we de bebouwde kom van Scherpenzeel door zijn slaan we, net voorbij een zwart huis, rechtsaf en lopen terug naar de parkeerplaats.

Excursies en lezingen

Zaterdag 9 april - Ontdek en herken de Stinzenplant

De eerste - korte - excursie van de plantenwerkgroep gaat dit jaar naar 't Struunpad in Koekangerveld. Deze excursie is voor alle leden van IVN en KNVV Noordwest-Overijssel met interesse voor de natuur en planten en bloemen in het bijzonder. Neem je loepje en flora of ander plantenboek mee en ontdek de stinzenplanten die hier bloeien.

Het Struunpad in Koekangerveld is een initiatief van de Belangengroep van Koekangerveld. Vrijwilligers hebben een stuk openbaar groen van de gemeente en een stuk ruilverkavelings-

bos van Staatsbosbeheer omgetoverd tot een aantrekkelijk struingebiedje. Er zijn stinzenplanten aangeplant zoals boshyacinten, bosanemonen en verschillende soorten krokussen, narcissen en sneeuwkllokjes.

Bent u ook benieuwd naar wat er bloeit op 9 april? Kom op de fiets of met de auto naar Koekangerveld, 23 km rijden vanaf Steenwijk. En bent u nog niet zo bekend met stinzenplanten? Dat is geen enkel probleem! Geniet van de planten tijdens het struinen. Met elkaar delen we informatie over hoe je de plant kunt herkennen en op naam kunt brengen.

Graag opgeven per mail bij Roely Luyten (mail:

ivn-secr.nwo@ziggo.nl). De excursie gaat door als er zich minimaal vijf mensen hebben opgegeven.

Kort samengevat:

wanneer: zaterdag 9 april 2022 om 10.00u - Rui-

Zaterdag 23 april - Op zoek naar de zeearend

Sjoerd Osinga en Ronald van Vlijmen leiden een vogelexcursie naar diverse plekken in onze omgeving om onder andere te proberen zeearenden te observeren. We bezoeken het Vollenhover meer, het Zwarte Meer, en het Keteldiep. In de afgelopen jaren hebben regelmatig broedgevallen plaatsgevonden op het Keteleiland, het Keteloog en het vogeleiland in het Zwarte Meer. Ook bezoeken we de vogelkijkhut op het Kampereiland, die genoemd is naar de bekende vogelwaarnemer Jan Nap uit Kampen, die enige jaren geleden is overleden.

Woensdag 27 april - Koningsdag - Vogelzangexcursie

Op deze dag houden we onze inmiddels traditionele vroege vogelzangexcursie. We gaan deze ochtend naar de Eese, waar deze excursie al eerder werd gehouden. Meestal zo eind april zijn de soorten die hier overwinterd hebben ook al bezig met het bezetten van hun broedterritorium. Hierbij denken we aan de verschillende mezensoorten, de roodborst en de winterkoning. Maar ook de al uit Afrika of andere overwinteringsgebieden terug gekeerde soorten, zoals de boompieper, tjiftjaf, fitis en gekraagde roodstaart zetten al hun beste

Vrijdag 6 mei - Nachtegalen luisteren

De nachtegalenexcursie in 2018 bij Nederland was zeer geslaagd met negen zingende mannetjes nachtegaal. We herhalen deze excursie daarom graag en zullen het beluisteren van andere soorten zangvogel zeker niet overslaan. Maar we richten ons daarbij vooral op de nachtegaal, die met zijn luide zang zijn territorium afbakent. Begin mei zijn de nachtegale in elk geval terug uit hun overwinteringsgebieden en erg actief. Hoewel nachtegale in deze periode ook wel overdag zingen, is een

Zaterdag 14 mei - Wat hoor ik daar in het park Rams Woerthe?

nerweg 24 a 7958 RC Koekangerveld; We verzamelen bij het informatiebord "t Struunpad"; **duur:** ongeveer anderhalf uur; **voor wie:** alle leden van IVN en KNNV Noordwest-Overijssel.

Mogelijk is er ook veel voorjaarsstrek waar te nemen langs de boorden van het Zwarte Water en de IJssel. En natuurlijk rekenen we deze tocht op terug gekeerde grutto's, tureluurs en andere leuke weidevogelsoorten. Gaat u mee op zeearendsafari?

We vertrekken om 09.00u vanaf de P+R aan de Eesveenseweg, Steenwijk. De excursie zal naar verwachting tot ongeveer 16.00u duren. Neem dus proviand en wat te drinken mee. Het maximaal aantal deelnemers is 14. Opgave en nadere informatie: Ronald van Vlijmen via e-mail. Info@demeppeleerweg.nl of telefoon 06 57950443.

beentje voor en kunnen hun zang laten horen. En na de milde winter die we achter de rug hebben, kunnen we ook al de echte zomervogels verwachten. Aan de hand van de zang is vast te stellen om welke soorten het zal gaan. Blijvers als groene specht en zwarte specht kunnen hun luide roep laten horen. Naar één soort zijn we erg nieuwsgierig. Heeft de middelste bonte specht zijn broedgebied al uitgebreid naar onze omgeving? *Het vertrek is om 07.00u op de parkeerplaats bij de ingang van De Eese aan het eind van de Woldweg in Witte Paarden. Nadere informatie: Henk Bergsma, telefoon 0521 514097.*

zingend exemplaar in de avond toch een aparte belevenis. Bij de excursie in 2019 hadden we nog het geluk dat er twee kwakken over kwamen vliegen. Dus wie weet welke verrassing onze deze keer te wachten staat. De zon gaat om 21.15u onder, waarna het nog enige tijd licht blijft. *Het vertrek is om 20.45u van de P+R aan de Eesveenseweg, Steenwijk en om 21.15u bij de parkeerplaats in Nederland aan het begin van het fietspad naar Kalenberg. Nadere informatie: Ton Bode, telefoon 0521 512074.*

In het kader van de Nationale vogelweek zal er op zaterdagmorgen 14 mei een vogelzangex-

cursie worden gehouden in Park Rams Woerthe in Steenwijk. Deze excursie is uitermate geschikt voor beginnende vogelaars. Deze ochtend zal zeker de zwartkop, de tijftjaf, de roodborst en de winterkoning te horen zijn. Ook verschillende mezen als de pimpelmees, de koolmees en de zwarte mees zullen te horen en te zien zijn. Wij laten ons graag verrassen!

Zaterdag 14 mei - insectenexcursie naar de Lendepolder

We gaan deze keer weer naar de fraaie Lendepolder bij Wolvega, Het is een gebied met afwisselend open waterpartijen met veel oeverbegroeiing, drassige weilanden en moerasbossen. Van eerdere bezoeken weten we dat er heel veel verschillende soorten insecten voorkomen. Meestal zijn we op pad gegaan om naar vlinders en libellen te kijken. Maar nu willen we ook bijvoorbeeld aandacht hebben voor bijvoorbeeld wantsen, (roof)vliegen, bladwespen en zweefvliegen. Het gebied kan drassig zijn, dus zorg voor passende kleding en schoeisel. We hopen natuurlijk op mooi weer. *We vertrekken om 11.00 uur bij de "Fietsbrug over*

De historie van het park met de indrukwekkende villa zullen vanzelfsprekend ook aan de orde komen, maar de nadruk zal op de vogelzang liggen. *We vertrekken om 07.00 uur bij de hoofdingang van Park Rams Woerthe, Gasthuislaan 2, Steenwijk. De excursie duurt tot ongeveer 10.00 uur. Nadere inlichtingen: Piet Hein Klip 0521-513766 en Henk Bergsma, telefoon 0521 514097.*

de Linde". De fietsbrug ligt aan de Domeinenweg, Peperga en is te bereiken door vanaf De Blesse de Steenwijkerweg naar Wolvega te nemen. Na 1 km begint rechts de Domeinenweg die gevolgd kan worden tot de fietsbrug. We zullen om ongeveer 15.00u weer terug zijn. Wat helpt bij het observeren van insecten is het gebruik van een verrekijker met een korte scherpstelafstand. Maar ook gewone verrekijkers kunnen gebruikt worden. Vergeet verder niet om eten en drinken mee te nemen. Bij slecht weer (en denk dan voornamelijk aan regen of erg harde wind) gaat de excursie niet door. Bij twijfel kan even gebeld worden met Willem-Jan Hoeffnagel (0521-857735). Opgave is noodzakelijk middels een mail naar willem-jan@hoeffnagel-photography.nl.

Zaterdag 11 juni - Vogelexcursie naar de Beulakerpolder

Bij de meeste (zang)vogelexcursies gaat de aandacht uit naar bosvogels. Maar in onze fraaie omgeving verdienen de vogels van het zompige moeras en rietvelden ook onze aandacht. In juni zijn alle zomergasten na een lange reis uit de overwinteringsgebieden weer in ons land. Zij hebben dan hun territorium bezet en de mannetjes proberen dan met hun zang dat territorium te verdedigen. Vandaag proberen we aan de hand van wat we zien en horen de verschillen duidelijk te maken tussen bijvoorbeeld de rietzanger en de kleine karekiet en tussen snor en sprinkhaanzanger. Natuurlijk maken we ook

kans op soorten als blauwborst, baardmannetje en ijsvogel. De excursie gaat over het fietspad dat rond de Beulakerpolder ligt. Als de tijd het toelaat wordt de hele route gelopen, maar bij veel waarnemingen is er de kans dat we halverwege de route teugkeren naar de auto's. De excursie zal tot ongeveer 12.00u duren.

Het vertrek is om 08.30u van de P+R aan de Eesveenseweg, Steenwijk en om 09.00u aan het einde van de Vosjacht in Giethoorn. De auto's kunnen voor of na de excursie op het keerpunt worden gedraaid en iets terug in de berm van de weg worden geparkeerd. Nadere informatie: Marjon Wiebing, telefoon 06 38638380.

Zondag 12 juni -IVN Sloopjesdag

IVN Noordwest- Overijssel zal op deze zondagmiddag verschillende activiteiten organiseren met als thema water. Kruip, glibber, speur en ontdek alles over de slootjes in de Weerribben. Kinderen van 4 tot 12 jaar kunnen samen met hun (groot)ouders op ontdekkingsreis in

een doodgewone sloot. Onder begeleiding van een IVN-natuurgids gaan de kinderen met een schepnet, secchischijf en een loeppot op onderzoek in en rondom de sloot.

Het wateronderzoek is doorlopend van 14.00 uur tot 16.00 uur en vindt plaats bij het Buitencentrum van Staatsbosbeheer te Ossenzijl.

(Hoogeweg 27, 8376 EM Ossenzijl)
 Zoek de grote spinnende watertor, ontdek welk insect op het water kan schaatsen.
 Wij staan met schepnetjes, loepopotjes en zoekkaarten klaar om je alles te leren over het leven in de sloot.

Zaterdag 25 juni - Libellen voor beginners in de Kiersche Wiede

Vandaag staat er een excursie op het programma voor mensen die graag meer willen weten over libellen. Een breed toegankelijke excursie voor leden die graag kennis wil maken met deze fascinerende groep insecten. Aan de hand van een aantal verschillende werkvormen maken we kennis met enkele veelvoorkomende soorten. Daarnaast leert u ook wat over de leefomgeving en over de interessante levenscyclus van de libel. De excursie vindt plaats in de Kiersche Wijde. We lopen het Veenweidepad. Een route van 4 km langs weides, bosjes en plassen. Het is voor een groot deel van het jaar de ideale leefomgeving voor de libel. Het

Een avontuurlijk uitje aan de waterkant. Ga je met ons mee naar buiten? Nadere informatie bij Rian Hoogma (jagerhoogma@hotmail.com). U kunt meer informatie over de slootjesdag vinden op onze website [www.ivn.nl/afdeling/ noordwest-overijssel](http://www.ivn.nl/afdeling/noordwest-overijssel).

heldere water biedt daarnaast een voedselrijke leefomgeving voor de larven van de libel. We verzamelen om 10.00u op de parkeerplaats aan de Lozedijk in Wanneperveen. Rond 13.00u is de excursie afgelopen. Zowel het Veenweidepad als het Kiersche Wijdepad kunnen erg nat zijn. Laarzen of bergschoenen zijn geen overbodige luxe na regenachtige dagen. Een verrekijker en/of fototoestel zijn handig wanneer u de waargenomen soorten wat nader wilt bestuderen. Vergeet verder niet om eten en drinken mee te nemen. Bij slecht weer (regen of harde wind) gaat de excursie niet door. Het aantal deelnemers is beperkt en daarom is opgave verplicht. U kunt zich opgeven door een mail te sturen naar arjenlensen.nme@gmail.com.

Uit het IVN-bestuur

Omdat met ingang van 25 februari alle Coronamaatregelen waren losgelaten kon dan eindelijk op 28 februari de al meermalen uitgestelde Algemene Ledenvergadering van IVN Noordwest-Overijssel worden gehouden. Een paar weken daarvoor had het bestuur de laatste puntjes voor deze vergadering op de i gezet. Voorzitter Rian Hoogma kon 16 leden welkom heten, waaronder Colette de Haas, die in de bloemetjes werd gezet omdat ze 25 jaar lid was van de afdeling. Nadat de jaarstukken waren goedgekeurd en alle andere bij een ledenvergadering behorende verplichtingen waren nagekomen, vond onder leiding van het kersvers gekozen bestuurslid Ingrid Even een brainstormsessie plaats over welke koers de afdeling in de komende jaren zou moeten varen. Er werden vier discussiegroepjes gevormd, waaruit een berg aan ideeën, suggesties en voorstellen naar voren kwam, die de komende tijd door het bestuur zal worden

uitgewerkt tot een hopelijk constructieve toekomstvisie.

Verder is nog vermeldenswaard dat de korte cursus schetsen in de natuur is volgeboekt en dat deze activiteit wordt gehouden in de voormalige tuinbouwschool in Frederiksoord.

Als klap op de vuurpijl kan nog gewag worden gemaakt van het tienjarig bestaan van de vogelgroep. Deze zeer actieve groep komt elke maand bijeen en houdt naast informatieve avonden ook excursies naar diverse vogelrijke gebieden. De drijvende krachten achter deze groep zijn Liesbeth Pit, Piet Hein Klip en Albert Steenbergen, stuk voor stuk bevlogen vogelaars, die met veel passie hun enthousiasme op de 25 leden van de groep overbrengen. Op 12 april zal tijdens een avondbijeenkomst van de groep het jubileum worden gevierd. Het bestuur wil bij deze de jubilerende vogelgroep alvast van harte feliciteren en de leden een feestelijke jubileumviering toewensen. (JF)

Besturen

KNNV Koninklijke Nederlandse Natuurhistorische Vereniging, vereniging voor veldbiologie

KNNV Afdelingsbestuur
Postbus 171
8330 AD Steenwijk
Bankrek.nr: NL95INGB0001027674 t.n.v. KNNV,
afd. De Noordwesthoek Steenwijk.

Voorzitter

Ton Bode, 0521 512074
voorzitter@noordwesthoek.knnv.nl

Secretaris

Sjoerd Osinga
0521 523503
secretaris@noordwesthoek.knnv.nl

Tweede secretaris

vacature

Penningmeester en ledenadministratie

Kees de Wilde,
06 49119132
penningmeester@noordwesthoek.knnv.nl

Bestuurslid

Emile de Leeuw,
0653643469
webmaster@noordwesthoek.knnv.nl

Bestuurslid

vacature

Bestuurslid

Ronald van Vlijmen
0521 515772

Waarnemingen

Ton Bode,
0521 512074
ton.bode@planet.nl

IVN Vereniging voor natuureducatie en duurzaamheid

IVN Afdelingsbestuur
Postadres Het Eenspan 6
8332 JG Steenwijk
Bankrek.nr: NL45INGB0000342784 t.n.v. IVN
afd. Noordwest Overijssel Steenwijk

Voorzitter

Rian Hoogma
De Buitengracht 19
8332 GD Steenwijk
0617957749
jagerhoogma@hotmail.com

Secretaris en Ledenadministratie

Roely Luyten
Het Eenspan 6
8332 JG Steenwijk
0521-523740 | 0611317756
IVN-secr.NWO@ziggo.nl

Penningmeester

Maarten Punt
Venebosweg 2 Ossenzijl 8376 EN
0561 851393
puntmg@gmail.com

Bestuurslid

Willem-Jan Hoeffnagel
Oldemarktseweg 180
8341 SJ Steenwijkerwold
0521 857735
willem-jan@hoeffnagel-photography.nl

Bestuurslid

Ingrid Even
Lindedijk 7 8481 KH Nijetrijne
tel. 0624779425

Werkgroepen KNNV en IVN

KNNV

Vogelwerkgroep

Coördinator: vacature

Weidevogelbescherming

Ynske Ypma / 06-53763238

ynskeypma@home.nl

Plantenwerkgroep

Linde van der Burgh

lindevanderburgh@gmail.com

06 31641048

Vlinder en libellenwerkgroep

Arjen Lensen / 06-29077923

arjen.nat@gmail.com

Geologiewerkgroep

Wim Brussee / 0521 516373

krebberbrussee@hetnet.nl

Werkgroep Wolterholten

Lezingen vacature

Waarnemer: Ton Bode

ton.bode@planet.nl

Excursies

vacature

Natuur en milieuplatform

Henk Plat / 06 23730199

henk.plat@gmail.com

Websitebeheer

Emile de Leeuw / 065 3643469

webmaster@noordwesthoek.knnv.nl

Website: www.knnv.nl/noordwesthoek

De Contributie en lidmaatschap

KNNV-leden € 34,50

Huisgenoten van KNNV-leden € 19,50

NWH-leden en hun huisgenoten € 17,00 (nieuwe NWH leden niet meer mogelijk)

De contributie wordt automatisch geïnd c.q. moet vóór 1 maart ontvangen zijn.

Opzegging schriftelijk vóór 1 november bij de Ledenadministratie

Leden ontvangen het blad "Koppel" en het tijdschrift "Natura" van de landelijke KNNV

IVN

Excursies en gidsen

Lisette Schelhaas

ivnnwogidsenpr@ziggo.nl

Aanvraag excursies en gidsen:

Roely Luyten

het Eenspan 6, 8332 JG Steenwijk

IVN-secr.NWO@ziggo.nl

Vogels

Albert Steenbergen / 0521 513547

albsteenbergen@hotmail.com

PR

Lisette Schelhaas

ivnnwogidsenpr@ziggo.nl

Natuurkoffers

Contactpersoon: Gerry Teurlinckx

0521 513495

gerryteu@ziggo.nl

Werkgroep Jeugdnatuurclub

De Weerribben

jeugdnatuurclubdeweerribbengmail.com

Websitebeheer

Willem-Jan Hoeffnagel

0521 857735

ivn.nwo.web@gmail.com

Website:

www.ivn.nl/afdeling/noordwest-overijssel

Contributie IVN € 24,00 per jaar

Leden ontvangen het blad "Koppel" en "Mens en Natuur", tijdschrift van het landelijk IVN Donateur kan iedereen worden, die geen werkend lid kan of wil zijn, maar wel het verenigingswerk wil steunen: bijdrage € 24,00 incl. "Koppel".

Huisgenoten van leden betalen € 5,00.

Beëindiging van het lidmaatschap IVN Noordwest Overijssel: via schriftelijke opzegging bij het IVN-secretariaat vóór 1 november van het lopende jaar.

Retouradres: postbus 171 - 8330 AD Steenwijk

merel - fotograaf Robert Rubertus

ivn natuur
educatie
Noordwest-Overijssel

IVN Vereniging voor natuureducatie en
duurzaamheid afdeling Noordwest-Overijssel

KNNV
vereniging
voor veldbiologie

KNNV
vereniging voor
veldbiologie
De Noordwesthoek